

Innhold

1 Vold mot kvinner – definisjoner, forekomst og risikofaktorer	19
<i>Ole K. Hjemdal</i>	
Hva er vold?.....	19
<i>Seksuelle overgrep</i>	21
<i>Trusler</i>	21
<i>Stalking</i>	22
<i>Vold i nære relasjoner</i>	22
<i>Voldsarenaer</i>	23
Omfanget av vold mot kvinner	23
<i>Anmeldelsesstatistikken</i>	24
<i>Befolkningsundersøkelser</i>	24
<i>Forekomsttall</i>	26
<i>Forekomst av ulike typer vold mot kvinner</i>	27
<i>Voldsutviklingen</i>	28
Risikofaktorer	30
<i>Individuelle faktorer</i>	30
<i>Relasjonelle forhold</i>	32
<i>Samfunnsmessige forhold</i>	33
Referanser	35
2 Vold mot kvinner – historikk og status	37
<i>Wenche Jonassen</i>	
Innledning	37
Vold mot kvinner – et skjult problem.....	38
Begrepet vold mot kvinner – ulike formuleringer over tid	39
Krisesenterkonseptet	39
<i>Organisering av de første krisesentrene</i>	40
<i>Kvinnepolitisk plattform</i>	41
<i>To medlemsorganisasjoner</i>	42
Brukergruppene	42
<i>Hvem bruker krisesentrene?</i>	42
<i>Tilstrømningen til krisesentrene</i>	43

<i>Endring i brukergruppen</i>	43
<i>Hvor søker voldsutsatte «norske» kvinner hjelp?</i>	44
Krisesentrenes medarbeidergrupper.....	44
Lov og kommunale krisesentertilbud.....	45
Det ordinære hjelpeapparatets arbeid med vold mot kvinner	45
<i>Myndighetenes ansvar og bidrag</i>	46
<i>Offentlige planer</i>	46
Status	47
<i>Utviklingen av tiltak for å bekjempe familievold</i>	47
<i>Holdningsendringer</i>	49
<i>Brukere med minoritetsbakgrunn blir flere, mens brukere med norsk opprinnelse blir færre</i>	50
<i>Økt samarbeid i hjelpeapparatet</i>	50
<i>Behandling av personer med volds- og aggresjonsproblemer</i>	50
Avslutning.....	51
Referanser	51

3 Aktuelle lovbestemmelser og bistandsadvokatens rolle .....

Sjak R. Haaheim

Vold som anslag mot grunnleggende rettigheter	53
Menneskelige og økonomiske kostnader ved partnervold	55
Definisjoner.....	56
<i>Rettslig beskrivelse av vold</i>	56
<i>Voldsutøver og voldsutsatt</i>	57
Bistandsadvokat i straffesaker.....	58
<i>Oversikt</i>	58
<i>Beviskrav: Kort om forskjellen mellom sivile saker og straffesaker</i>	59
<i>Den sentrale straffebestemmelsen: straffeloven § 219</i>	61
<i>Vilkår for oppnevning av bistandsadvokat</i>	66
<i>Beskyttelsestiltak for en voldsutsatt</i>	67
<i>Bistandsadvokaten som pådriver og vaktbikkje under etterforskningen</i>	69
<i>Retten til erstatning</i>	73
Annen juridisk bistand utenfor bistandsadvokatordningen	76
<i>Fri rettshjelp</i>	76
<i>Krisesentre, Juss-Buss/JURK, Advokatforeningen</i>	79
Referanser	79

4 Fysisk vold .....

Lone Hansen og Anne-Mette Finsrud

Skam	83
Kjærlighet	84
Håp.....	84
Økonomi	85
Sosiale og familiære hensyn	86
<i>Redsel</i>	86

Skyld	87
Isolasjon.....	87
Manglende nettverk, språkproblemer og manglende forståelse av det norske samfunnet	88
Barn	89
Sikkerhet.....	90
Referanser	90
5 Psykisk vold – den usynlige volden	91
<i>Cecilie Lynum</i>	
Innledning	91
En norsk voldsutsatt kvinnes historie.....	93
Psykisk vold.....	97
Vold og kjærlighet.....	98
Psykisk helse og rusmisbruk	99
Skyld og skam	100
Virkninger av volden.....	101
Behov for hjelp	102
Anmeldelse av psykisk vold	103
Referanser	103
6 Stalking (personforfølgelse)	105
<i>Kjersti Narud</i>	
Innledning	106
Hva er stalking?.....	106
Utbredelse av stalking.....	107
Noen kjennetegn på stalking i nære relasjoner.....	107
Former for stalking	110
Konsekvenser av stalking.....	112
Hvor farlig er stalking?.....	113
Hvordan kan en bistå de utsatte?.....	114
<i>Helsevesenets bidrag</i>	114
<i>Politiets bidrag</i>	114
<i>Lovverket og stalking</i>	115
Referanser	116
7 Vold mot eldre kvinner	117
<i>Astrid Sandmoe</i>	
Når bør vi fatte mistanke om overgrep?.....	119
<i>Indikasjoner</i>	119
Vurdering og utredning	120
<i>Utredningsverktøy</i>	121
Hvilke eldre kvinner utsettes for overgrep?	122
<i>Ekstra sårbare grupper</i>	124

<i>Komplikasjoner og forløp</i>	125
<i>Forekomst av overgrep mot eldre</i>	126
Forklaringsmodeller	127
<i>Ulike teorier om årsaker til overgrep</i>	128
Aktuelle hjelpetilbud	130
Avsluttende kommentarer	131
Referanser	132

8 Æresrelatert vold .....

Nina Karstensen Bjørlo

Innledning	135
Vold i nære relasjoner	136
Ære	136
Æresrelatert vold	138
Alvorlige begrensninger av unges frihet	138
<i>Eksempel: Jente 14 år, utsatt for sosial kontroll og utøvelse av grov vold over tid – Norge</i>	140
Kjønnslemlestelse	141
Tvangsekteskap og arrangerte ekteskap	142
<i>Eksempel: Første dom i norsk rettshistorie angående tvangsekteskap</i>	144
<i>Eksempel: Tvangsekteskap og barne bortføring – Norge</i>	145
<i>Eksempel: Tvangsekteskap, vold, voldtekt, omsorgssvikt og medvirkning til dette – Norge</i>	146
Æresdrap	146
<i>Eksempel: Ghazalasken – ni familiemedlemmer dømt, 120 års samlet dom i 2006 – Danmark</i>	148
<i>Eksempel: Fire familiemedlemmer fikk livstidsdom – England</i>	149
Familie- og samfunnsstruktur	149
<i>Individualisme og kollektivism</i>	150
<i>Sosialisering</i>	151
Kultursensitivitet	152
Arbeidsform, arbeidsmetodikk og forebygging	153
<i>Forebyggende strategier – politiet</i>	154
<i>Forebyggende strategier – barnevernet</i>	155
<i>Forebyggende strategier – helsevesenet</i>	156
<i>Forebyggende strategier – barnehage og skole</i>	157
<i>Behandlere for øvrig (psykologer, fysioterapi og andre)</i>	157
Referanser	158

9 Barn som opplever vold mot mor – definisjoner, konsekvenser og behov for hjelp .....

Carolina Øverlien

Innledning	161
Begrepet «barn som opplever vold i hjemmet»	162
<i>Viktigheten av å definere begreper</i>	162

<i>Fra å observere til å oppleve</i>	163
<i>Begreper som utgår fra barns opplevelser</i>	164
Voldens konsekvenser for barna	164
<i>Betydningen av hjem og relasjon</i>	164
<i>Konsekvenser av vold og barns resiliens</i>	165
Profesjonelle og uformelle hjelpere.....	167
<i>Alle barn behøver støtte</i>	167
<i>Profesjonelle hjelpere</i>	168
<i>Voksne uformelle hjelpere</i>	170
<i>Unge uformelle hjelpere</i>	171
Konklusjoner – betydningen av samarbeid	172
Referanser	173
10 Menn som er voldelige i samliv	177
<i>Jim Aage Nøttestad</i>	
Introduksjon.....	177
Typer av overgripere.....	178
<i>Tre hovedtyper</i>	179
Tilbakefall og behandling	180
<i>Vurdering av risiko for gjentatt vold</i>	185
Avslutning.....	186
Referanser	187
11 Reaksjoner og stabiliseringsarbeid etter voldtekt	189
<i>Gro Fersnes</i>	
Innledning	189
Hva kan gjøres i kommunale helse- og omsorgstjenester?.....	189
Viktigheten av sosial støtte, forståelse og fordomsfrihet.....	190
Viktigheten av psykoedukasjon	191
Forslag til innhold i psykoedukasjon for personer utsatt for voldtekt	192
<i>Kroppslige reaksjoner under vold</i>	192
<i>Emosjonelle reaksjoner under vold</i>	193
<i>Vanlige reaksjoner etter en traumatiserende voldshendelse</i>	194
Vurdering av kvinnens situasjon nå, av hennes stabilitet og av hvilket nivå	
<i>bearbeidingen bør foregå på</i>	200
<i>Alvorlighetsgraden av voldtekten</i>	200
<i>Andre forhold som bør vurderes</i>	201
<i>Hjelp til vurdering</i>	204
<i>Samarbeid med andre instanser</i>	204
Stabilisering og bearbeiding.....	205
<i>Stabilisering som første del av bearbeidingen</i>	206
Avslutning.....	208
Referanser	209

12 Helsekonsekvenser av vold mot kvinner	211
<i>Marie Flem Sørbø</i>	
Innledning	211
Omfanget av vold.....	212
<i>Bakgrunn</i>	212
<i>Noen norske og utenlandske omfangsstudier</i>	213
Sammenheng mellom vold og negative helsekonsekvenser	214
Konsekvenser av vold	215
Har eksponering for ulike typer vold ulike helsekonsekvenser?.....	219
<i>Seksuell vold</i>	220
<i>Psykisk vold</i>	221
<i>Fysisk vold</i>	222
<i>Reproduktive konsekvenser</i>	222
Sammenheng mellom vold som barn og fysisk og psykisk helse som voksen ...	223
Hvordan kan vold avdekkes?.....	224
Oppsummering.....	225
Referanser	226
13 Voldens virkninger på kvinners sosiale liv og arbeidssituasjon ...	229
<i>Kjersti Alsaker</i>	
Innledning	229
Hva er krenkende forhold?	230
Når volden skjer hjemme	231
« <i>Det handler om å leve</i> »	232
Voldens virkning på kvinnens sosiale fungering	232
Voldens innvirkning på arbeid	234
<i>For noen kvinner er det vanskeligere å være i lønnet arbeid enn for andre</i>	234
<i>Hvordan virker vold fra partneren inn på kvinnens fungering i arbeid?</i>	235
Hvordan kan en hjelpe?.....	236
Tilbake til historien om Eva	238
Referanser	240
14 Overgrepsmottak	243
<i>Lone Hansen og Anne-Mette Finsrud</i>	
Hva er et overgrepsmottak?	243
<i>Historie</i>	243
Den første kontakten	244
<i>Samtalen</i>	245
<i>Medisinsk ivaretagelse</i>	245
<i>Rettsmedisinsk undersøkelse</i>	246
Hvordan fungerer overgrepsmottaket?.....	247
Referanser	248

15 Krisesentrene som intervensjonsarena for voldsutsatte kvinner og deres barn i et livsløpsperspektiv	249
<i>Tove Smaadah</i>	
Innledning	249
Målgruppen for krisesentertilbudet	250
Krisesentertilbudet	252
<i>Dagtilbudet</i>	252
<i>Botilbudet</i>	253
Sikkerhet ved krisesentrene	253
<i>Sikkerhetstiltak for barn</i>	256
<i>Atskilte krisesentertilbud til voldsutsatte menn i et sikkerhetsperspektiv</i>	256
Kartlegging av behov for hjelp	257
<i>Samtalen</i>	258
<i>Krisesentrenes samtale med barn</i>	259
Miljøarbeid i krisesentrene	260
Samarbeid med andre offentlige etater	261
<i>Bruk av tolk i krisesenteret</i>	263
Taushetsplikt	263
<i>Opplysninger til barnevernet</i>	265
<i>Oppbevaring og sletting av personopplysninger</i>	266
Referanser	266
16 Fastlegens tilbud og muligheter	269
<i>Alf Kimsås</i>	
En vanlig dag på fastlegekontoret	269
Fysisk og psykisk vold – hva kan fastlegen gjøre?	270
<i>Anmeldelse til politiet</i>	271
<i>Innkalling av ektefelle</i>	272
<i>Hjelp til kontakt med krisesenter</i>	272
Tilbake til innledningseksempelet	272
<i>Det viktige tillitsforholdet</i>	272
<i>Forholdet til pasientens ektefelle</i>	273
Avslutning	273
Referanser	273
17 Presten i møte med voldsutsatte kvinner	275
<i>Paul Leer-Salvesen</i>	
Innledning	275
Tilgjengelige prester	276
Når kvinnene kommer	277
Sjelesorg og eksistensielle samtaler	278
<i>Presten som etisk rådgiver og ledsager</i>	279
<i>Normativ eller nøytral?</i>	281

<i>Mann eller kvinne?</i>	281
<i>Prestens taushetsplikt</i>	283
Samtaler om skyld.....	284
Samtaler om tilgivelse.....	286
Brå død og gravferd.....	287
Forsoning.....	290
Sjelesorg som anerkjennelse.....	291
Ressurser.....	292
Referanser	293

18 Politiets arbeid med familievoldssaker 295

Geir Aas

Innledning	295
Politipatruljenes møte med familievolden.....	296
Politipatruljenes erfaringer med voldsutsatte.....	299
<i>Det «ideelle» offer</i>	299
<i>Det «medskyldige» offer</i>	300
<i>Det mindre troverdige og det strategiske offer</i>	301
<i>Det «motstridige» offer</i>	302
<i>Det «konstruerte» offer</i>	303
Voldsutsatte kvinner og deres erfaringer med politiet	307
Hva skjer med straffesakene?.....	310
Referanser	313

19 Overgrep – maktrelasjonen og ydmykelsesprosessen 315

Marit F. Svindseth

Innledning	315
Makt	316
<i>Maktutøvelse i nære relasjoner</i>	316
<i>Selvbilde – selvfølelse og selvtillit</i>	317
<i>Forholdet mellom ydmykelse og skam</i>	318
Hvordan maktovertakelsen gradvis skjer	320
<i>Ydmykelses i det daglige liv</i>	323
<i>Ydmykelses i form av fysisk vold</i>	323
<i>Ydmykelses på den sosiale arena</i>	323
<i>Trussel om selvmord</i>	324
<i>Trussel om vold eller drap – den ultimate ydmykelsen</i>	325
<i>Trussel om eksponering i sosiale medier</i>	325
<i>Tilbaketrekingen</i>	325
<i>Personlighetsendring og redusert selvbilde</i>	326
Når ydmykelsen omgjøres til skam.....	327
<i>Troen på egen mestring forsvinner</i>	327
Når kvinnen bestemmer seg for å gå.....	328
<i>Hva kan gi håp om at kvinnen kan få tilbake sitt liv?</i>	328
Referanser	329

20 Ofre for vold – og ofre for straffesaksfokus	331
<i>Yngvil Grøvdal</i>	
Innledning	331
Fra kvinnemishandling til vold i nære relasjoner.....	332
Volden og retten	333
Hva er vold i nære relasjoner for politiet?	336
Saker og kvinner som «ikke passer inn»	339
<i>Er dette alt politiet har å stille opp med?</i>	339
<i>De sier at dette er til mitt eget beste, men hvorfor har jeg da aldri hatt det verre enn nå?</i>	344
Kvinnenes behov – og samfunnets	346
Straffesaksfokuset og framtiden	348
Referanser	350
21 Forlate eller forlate? Et essay om kvinners vei ut av voldelige forhold	353
<i>Ingunn Eriksen</i>	
Forlater eller forblir kvinnene?	356
Noen forklaringer på hvorfor et brudd er vanskelig å gjennomføre.....	357
Brudd som frihetsmiddel og med livet som innsats?	359
<i>Hvem skal spørre hvem om hva?</i>	360
<i>Hva skal til for at kvinner fastholder avgjørelsen om å komme seg ut av forholdet?</i>	361
<i>Hva med Märta Tikkanen?</i>	362
Referanser	363
Om forfatterne	365
Stikkord	367